

TILNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O‘RNI VA UNING IJTIMOIIY MOHIYATI

*Andijon davlat chet tillari instituti
IFOMT fakulteti, arab tili yo‘nalishi
AF-25-02 guruhi talabasi
Najmiddinova Mubina
Ilmiy maslahatchi: Kabulova U*

Annotatsiya : Mazkur maqolada tilning jamiyat hayotidagi o‘rni va uning ijtimoiy mohiyati haqida umumiy ilmiy tushuncha beriladi. Shuningdek, unda tilning asosiy funksiyalari, ularning mazmun-mohiyati hamda ijtimoiy-madaniy taraqqiyotdagi ahamiyati nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada tilning funksiyalari izchil yoritilib, ularning jamiyatdagi vazifaviy roli hamda inson tafakkuri va muloqot jarayonlaridagi o‘rni haqida fikr yuritiladi. Ushbu tahlillar asosida tilning jamiyat taraqqiyotini belgilovchi muhim omil ekani ilmiy asosda ko‘rsatilib beriladi.

Kalit so‘zlar: *kommunikatsiya, ijtimoiylik, funktsiya, rivojlanish, tafakkur, madaniyat.*

Аннотация: В данной статье предлагается общее научное представление о роли языка в жизни общества и его социальной сущности. Также в ней теоретически анализируются основные функции языка, их содержание и значение в социально-культурном развитии. В статье последовательно раскрываются функции языка, рассматривается их функциональная роль в обществе, а также место языка в процессе человеческого мышления и общения. На основе проведённого анализа научно обосновано, что язык является важным фактором, определяющим развитие общества.

Ключевые слова : *коммуникация, социальность, функция, развитие, мышление, культура.*

Abstract: This article provides a general scientific understanding of the role of language in social life and its social essence. It also offers a theoretical analysis of the main functions of language, their content and significance in socio-cultural development. The article consistently examines the functions of language, discussing their functional role in society as well as the place of language in human cognition and communication. Based on these analyses, it is scientifically demonstrated that language is an important factor determining the development of society.

Key words : *communication, sociality, function, development, thinking, culture.*

Til insoniyatning eng muhim ijtimoiy hodisalaridan biri bo‘lib, jamiyat hayotida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. U nafaqat muloqot vositasi, balki inson tafakkuri, madaniyati

va ijtimoiy taraqqiyotning asosiy omili sifatida namoyon bo'ladi. Til orqali odamlar o'z fikrini, hissiyotlarini va bilimlarini ifodalaydi, jamiyat esa bu vosita orqali rivojlanadi. Shu bois, tilning jamiyat hayotidagi o'rni va ijtimoiy mohiyatini o'rganish ilmiy jihatdan katta ahamiyatga ega. Tilning ijtimoiy mohiyati shundan iboratki, u shaxsiy fikrlarni ifodalashdan tashqari, jamiyatning umumiy faoliyati bilan bog'liq.

Tilning funksiyalari uning ijtimoiy va madaniy rolini, shuningdek, inson tafakkuri va muloqot jarayonidagi ahamiyatini aniqlaydi. Asosiy funksiyalar quyidagilardan iborat: Kommunikativ, Kognativ, Ekspressiv, Poetik va Denotativ.

Kommunikativ funksiya – ushbu funksiya orqali insonlar o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini, ehtiyojlarini va qarorlarini ifodalaydi. Kommunikativ funksiyasi tilni ijtimoiy hodisa sifatida mustahkamlaydi, chunki odamlar faqat til orqali o'zaro anglashadi va jamiyat bilan bog'lanadi.

Kognativ funksiya – bu funksiya orqali inson atrof-muhitni anglaydi, tushunchalar hosil qiladi, bilim va tajribani tizimli shakllantiradi. Kognitiv funksiyasi tilni bilish vositasi sifatida namoyon qiladi, shuningdek, tafakkur va muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ekspressiv funksiya – ushbu funksiya adabiyot, san'at va kundalik muloqotda muhim rol o'ynaydi. Ekspressiv funksiyasi shaxsning hissiy dunyosini shakllantiradi va jamiyat bilan bog'lanish imkoniyatini kengaytiradi.

Denotativ funksiya – mazkur funksiya atrof-muhitdagi hodisalar, narsalar va tushunchalarga nom berish orqali tartib va tizim yaratadi. Nomlash jarayoni insonning dunyoni tasniflash, anglash va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, nomlash orqali bilim va tajriba avloddan-avlodga uzatiladi.

Poetik funksiya – bu funksiya til vositasida go'zallik, estetik ta'sir va ijodiy ifodaning amalga oshirilishidir. Ushbu funksiya tilni faqat muloqot vositasi sifatida emas, balki san'at, adabiyot va estetik tajriba manbai sifatida ham namoyon qiladi.

Tilning yuqorida ko'rsatilgan funksiyalari bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lsa-da, ular mazmun-mohiyati, vazifaviy yo'nalishi va kommunikativ jarayondagi o'rni jihatidan ayrim muhim farqlarga ega. Kommunikativ funksiyasi tilning asosiy vazifasi bo'lib, axborot almashish va o'zaro muloqotni tashkil etadi. Nominativ funksiyasi esa borliqdagi predmet va hodisalarni nomlash jarayoni bilan bog'liq bo'lib, tilning dunyoqarashni shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi. Shu bois, kommunikativ funksiya jarayonni tashkil qilsa, nominativ funksiya mazmuniy birliklarni yaratadi.

Akkumulyativ funksiyasi tarixiy-ma'naviy tajribalarni saqlashga qaratilgan bo'lsa, ekspressiv funksiyasi shaxsning hissiy kechinmalarini ifodalashga xizmat qiladi. Bu farq shundan iboratki, akkumulyativ funksiya ijtimoiy xotira bilan bog'liq bo'lsa, ekspressiv funksiya shaxsiy individual kechinmalarni aks ettiradi.

Regulyativ funksiyasi jamiyatdagi ijtimoiy me'yorlar, intizom va tartibni shakllantirishda ishtirok etadi. Bu funksiya boshqalarga nisbatan ko'proq ijtimoiy

boshqaruvning til vositasida amalga oshirilishini ta'minlaydi. U ekspressiv va nominativ funksiyalardan o'zining amaliy-ijtimoiy yo'nalishi, me'yor yaratish va xulq-atvorni boshqarish xususiyatlari bilan keskin farqlanadi.

Til jamiyat hayotining barcha jabhalarini qamrab oluvchi, ijtimoiy ongning shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynovchi, murakkab va ko'p funksiyali tizim hisoblanadi. Tilning kommunikativ, nominativ, akkumulyativ, ekspressiv va regulativ funksiyalari jamiyatning barqaror faoliyati, inson tafakkurining rivoji va madaniy merosning avloddan avlodga uzluksiz yetib borishini ta'minlaydi. Bu funksiyalar o'zaro bog'liq bo'lishiga qaramay, mazmun-mohiyati, ijtimoiy vazifasi va insoniy faoliyatdagi o'rni bilan bir-biridan ajralib turadi.

Til jamiyat taraqqiyotining asosiy ko'rsatkichlaridan biri sifatida milliy o'zlikni anglash, ma'naviy yangilanish, madaniy yuksalish va ijtimoiy barqarorlikning poydevorini yaratadi. Shuning uchun tilni rivojlantirish, uning me'yorlarini saqlash va boyitish nafaqat lingvistik vazifa, balki jamiyatning umumiy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi strategik zaruratdir.

Xulosa qilib aytganda, tilning ijtimoiy mohiyati va funksiyalarini chuqur o'rganish, uni nazariy jihatdan tahlil qilish va amaliy hayotga tatbiq etish jamiyatning intellektual va madaniy salohiyatini yanada yuksaltiradi. Til – jamiyatning o'tmishi, buguni va kelajagini bog'lovchi uzviy ko'prikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov G'., Rustamov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: O'zbekiston, 1995.
2. G'ulomov A. Umumiy tilshunoslik. – Toshkent: Fan, 2002.
3. Nurmonov A. Til va jamiyat: nazariy masalalar. – Toshkent: Universitet, 2010.
4. Saussure F. De. Course in General Linguistics. – New York: McGraw-Hill, 1966.
5. Boduen de Kurtene I.A. Selected Writings on Linguistics. – Moscow: Nauka, 1963.
6. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. – Cambridge University Press, 2010.